

Úvod do výuky češtiny jako druhého/cizího jazyka

Linda Doleží

Přednáška 2

Osnova

- Osvojování jazyka jako disciplína
- Nativismus vs. funkcionalismus
- Osvojování jazyka – charakteristika základních rysů a období
- Osvojování jazyka u vícejazyčných mluvčích
- Implikace poznatků pro výukovou praxi

Child: My teacher **holded** the rabbits and we patted them.

(Dítě: Moje učitelka držela králíky a my jsme si je hladili.)

Parent: Did you say your teacher **held** the baby rabbits?

(Rodič: Říkal jsi, že tvoje učitelka držela králíčky?)

Child: Yes.

(Dítě: Ano.)

Parent: What did you say she did?

(Rodič: Co jsi říkal, že dělala?)

Child: She **holded** the baby rabbits and we patted them.

(Dítě: Držela králíčky a my jsme si je hladili.)

Parent: Did you say she **held** them tightly?

(Rodič: Říkal jsi, že je držela pevně?)

Child: No, she **holded** them loosely.

(Dítě: Ne, držela je volně.) (Cazden, 1972)

Child: **Nobody don't like** me.

(Dítě: Nikdo mě nemá rád.)

Mother: No, say „**Nobody likes me**“.

(Matka: Ne, řekni: „Nikdo mě nemá rád“.)

Child: **Nobody don't like** me.

(Dítě: Nikdo mě nemá rád.)

(Tato replika se několikrát opakuje.)

Mother: No, listen carefully: say „**Nobody likes me**“.

(Matka: Ne, poslouchej pozorně: řekni „Nikdo mě nemá rád“.)

Child: Oh! **Nobody don't likes** me.

(Dítě: Och! Nikdo mě nemá rád) (McNeill, 1970)

Vrozenost?

Výzva

- Primární lingvistická data (PLD, Primary Linguistic Data)
- Logický problém jazykové akvizice
- Nedostatečnost stimulu
- Žádná negativní evidence (no negative evidence)

- Hypotéza kritického období (critical period hypothesis)
- Eric Lenneberg (1967)

- Foto, zdroj: <https://healthcare.utah.edu/healthfeed/postings/2017/06/baby-bookworms.php>

Výzkum

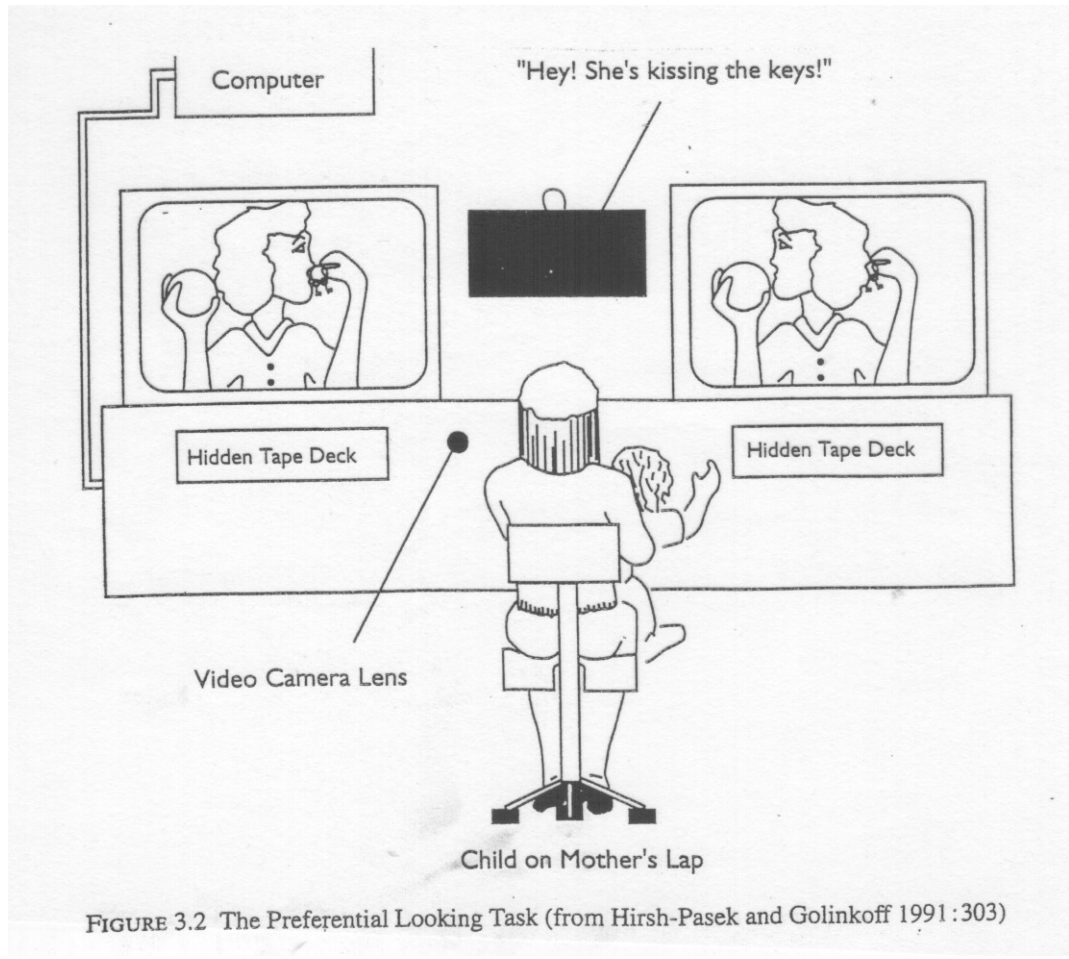

FIGURE 3.2 The Preferential Looking Task (from Hirsh-Pasek and Golinkoff 1991:303)

Video AV ČR

<https://domaci.ihned.cz/c1-66637150-deti-se-uci-mluvit-uz-v-deloze-nejranejsi-vyvoj-jazyka-zkoumaji-cesti-vedci?>

Stádia vývoje

Prenatální období

Percepce

- vnímání zvuků
- pomocí měření rychlosti tlukotu srdce plodu bylo zjištěno, že plod/dítě reaguje na hlas matky

0–3 měsíce

Percepce

- děti reagují na hlasy, které znají (měření rychlosti cumlání dudlíku)
- dokáží rozlišit jazyky, které patří do stejné třídy
- jsou schopny rozlišit všechny hlásky i ty, které se v jejich mateřském jazyce nevyskytují

Produkce

- vegetativní zvuky (pláč)
- broukání
- počátek žvatlání

Stádia vývoje

4–6 měsíců

Percepce

- děti začínají být citlivé na změny tónu v hlase
- reagují na slovo *ne*
- reagují na nové zvuky (hračky, toustovač apod.)

Produkce

- broukání
- počátek žvatlání - nejprve podobné ve všech jazycích (*ba, ba, bi, bi, bu, bu*)
- učí se modulovat hlas, šepot, křik
- žvatláním reagují na vnější podněty, učí se žvatláním vyjadřovat svoje potřeby

Stádia vývoje

7–12 měsíců

Percepce

- dítě reaguje na svoje jméno (měření otáčení hlavy)
- rozpoznává názvy známých objektů, podá je, nebo se podívá směrem, kde leží apod.
- reaguje např. na výzvy typu *Dej to mamince* a otázky typu *Víc džusu?*
- klesá citlivost na hlásky, které do cílového jazyka nepatří, naopak stoupá citlivost na veškeré zvukové jevy cílového jazyka se týkající
- využívá osvojených znalostí o zvukové stránce jazyka k jeho segmentaci

Produkce

- žvatlání se mění, objevují se další vokály, další konsonanty, jazykově specifické (okolo 10 měsíců)
- vokální žvatlání u neslyšících dětí okolo 10 měsíců ustává, objevuje se manuální žvatlání
- snaha komunikovat, zaujmout pozornost
- první slova

Stádia vývoje

1 rok

Produkce

- jednoslovné stádium
- slovní zásoba okolo 50 a více slov

1,5 roku

Produkce

- první spojování slov
- dvouslovné otázky typu *Where ball?* (Kde míč?), *More chippies?* (Více hranolek?), *What that?* (Co tamto?)
- mohou tvořit fráze typické pro stádium I, viz níže, jako např. *Birdie go* (Ptáček jde), *No dogie* (Žádný pejsek, není pejsek), *More push* (Víc tlačit)

Stádia vývoje

2 roky

Produkce

- slovní zásoba okolo 400 slov, začíná prudký nárůst slovní zásoby (tzv. vocabulary spurt)
- MLU zde 1,75, stádium I
- děti neprodukují ještě správné věty, dokáží však rozlišit, zda věta je, nebo není správně, na odchylky od běžného úzu jsou velice citlivé
- tzv. stádium telegrafické řeči

2,5–3 roky

Produkce

- slovní zásoba okolo 900 slov, MLU 2,25, stádium II
- objevují se determinátory, zájmena, -ing formy (průběhový čas) a minulý čas (angličtina), tedy morfologie a funkční slova
- přílišná regularizace (overregularization), např. u minulého času anglických sloves - *go* (jít) → *goed* (šel) místo *went*
- jednoduché věty

Stádia vývoje

3–3,5 roku

Produkce

- slovní zásoba okolo 1200 slov, MLU 2,75, stádium III
- objevují se pomocná slovesa, prepozice a další gramatické morfémy
- první syntaktické transformace:
 - inverze subjektu a pomocného slovesa (SAI)
Is Daddy mad? (Je tatínek šílený?)
 - pohyb *wh*-slov
Where is he going? (Kam jde?)

3,5–4 roky

Produkce

- slovní zásoba okolo 1500 slov, MLU 3,50, stádium IV
- objevují se souvětí

Stádia vývoje

4–5 let

Produkce

- slovní zásoba okolo 1900 slov, MLU 4,0, stádium V
- více spojek, časové výrazy typu *před* a *po*
- vývoj metajazykových schopností, definice slov, opravování vlastních chyb

od 5 let

Produkce

- přílišná regularizace se objevuje až do věku 10 let, je však řídká
- pomalý nárůst slovní zásoby
- někteří autoři považují proces akvizice v této době již za téměř zcela ukončený
- Carol Chomsky (1969) dokazuje, že některé struktury si dítě osvojuje až do věku 10 let
- podobně Ladyženskajová (1963) uvádí, že ještě v sedmé třídě někteří žáci neovládají jisté syntaktické vztahy, běžně užívané dospělými (Pačesová, 1979, s. 12)

Zrození slova

4.50

<https://www.youtube.com/watch?v=RE4ce4mexrU&t=299s>

Čeština jako L1

Smolík, Seidlová Málková (2014) – velmi obecné, data k češtině chybí

Saicová Římalová (2013) – pouze jednoslovné stádium vývoje, konkrétní jazyková data

Průcha (2011) – vývojová psycholingvistika, velmi obecné, data k češtině chybí

Karl Ohnesorg – fonetické studie

Marie Krčmová – vedení učitelů MŠ

Pačesová (1979)

- vágnost jazykového pojmenování
- „novátorské“ derivace: *vokalhotkovat, Už ho nebacej, on se zhodnější.*
- pádový systém: počátek - singulár, pravidelnost (*brouky, koberci*), dotváření chybějících tvarů (*teplák, dveř*)
- kolísání rodu: *Honzík papala*
- pády: nominativ sg. a pl., akuzativ, genitiv, dativ, vokativ, lokál, instrumentál
- předložky: nejprve chybí (dítě užívá juxta pozici: *miminko kočárek, miminko kočárku, miminko v kočárku*), primární je ale **směr (do, z, o)**, předložka *s* je často vynechávána – výrazná koncovka instrumentálu (*chlebíček másličkem, polivečka nudličkama*)
- slovesa: infinitiv – má spoustu funkcí, jako první se v indikativu přítomném objevuje 3. osoba, relativně brzy se objevuje imperativ (ale pozor, tvary jako např. *lehnite, uteknite* apod.) a kondicionál
- čas přítomný, čas minulý, futurum
- vid: nejprve slovesa nedokonavá, pak dokonavá (novotvary: *spinkout, vysypnout, dozpívnout*)

- Porozumění

- dítě (věk 1, 1, 17) „Kde máš očka?“ – Správně ukáže. Dítě (věk 1, 1, 21) „Jak dělá auto?“ Tů. Dítě (věk 1, 2, 14) „Dej mi políbit ručičku“ – Podá. „A dej mi tu druhou“ – Podá. (Ohnesorg, 1948)

- Produkce

- *auto a haf* (1, 20-21), *auto hů* (1, 1, 0), *auto dědě* (1, 1, 4) /auto jede/ (Ohnesorg, 1948), *nišku* (1, 5, 28), *plstičkama* (1, 7, 12), *žibičkova* (1, 9, 3), *kočkovi* (1, 10, 0), *hapalo, hapal* (1, 5, 1), *papaji* (1, 5, 1), *toji to* (1, 5, 1), *papali sme* (1, 5, 1), *koza mé* (1, 5, 21), *do vokna* (1, 7, 31), *lopatka pisečkova* (1, 9, 13), *pocem, d'ipič* (1, 6, 3), *fouknu neboli* (1, 11, 3) (Pačesová, 1968), *ponožky nandat* (1, 11) (Smolík, 2002), *máma melom* (20 měsíců), *tata binkaj, Maja biškem a deda babi lešeli* (21 měsíců) (Karasová, 2007)

CHILDES Chromá

0 @Loc: Slavic/Czech/Chroma/Klara/Klara20422b.cha
1 @Begin
2 @Languages: ces
3 @Participants: CHI Klara Target_Child, MOT Mother
4 @ID: ces|Chroma|CHI|2;04.22|||Target_Child|||
5 @ID: ces|Chroma|MOT||||Mother|||
6 @Date: 03-DEC-2014
7 @Transcriber: JANHEN
8 @Comment: v pozadí nahrávky je slyšet šplouchání vody a zvuk televize.
9 *CHI: co to děláš?
10 %xpho: si t de@áš.
11 *CHI: mami, vem si pití.
12 *MOT: děkuji.
13 *CHI: <nemusíš to> [/] nemusíš to vylejvat.
14 %xpho: ne@síš toj nemusíš to vylejvat.
15 *CHI: xxx.
16 %xpho: xxx.
17 *CHI: tati, yyy to je?
18 %xpho: tati fe to je.
19 %com: oslovuje otce, ale není s ním v interakci.
20 *MOT: a <jakýs [: jaký jsi] uvařila tatkoví pití> [x 2]?
21 %xpho: a jakýs uvařila tatkoví pití jakýs uvařila tatkoví
22 pití.
23 @Comment: v pozadí je hluk způsobený pádem předmětu.
24 *CHI: tadyto jahúdkový.
25 %xpho: tadyto jachúkový.
26 @Comment: v pozadí zvuk, který by mohl být pláč.
27 *CHI: yyy brečí.
28 %xpho: usik beší.
29 *MOT: a proč myslíš, že brečí?
30 %xpho: a proč myslíš že brečí.
31 *CHI: &toch &tohe &tehe to není &poboc yyy brečí.
32 %xpho: toch tohe tehe to ne@i poboc capetá bečí.
33 *CHI: a tatínek jsou [*] pryč.
34 %xpho: a tatník sou pyč.

Čeština jako L2

PŘÍKLADY Z ČJ JAKO L2

Kluk díva na televizi. (7 let)

Chlapec díva na televizi. (9 let)

Chlapec podiva na televizi. (11 let)

Kluk se kouká televizoru. (10 let)

Holčička se čtuje knihu. (10 let)

Panenka se leží od televizeri. (10 let)

Kluka se sedí stůlu. (10 let)

Hračka se lezi kobercu. (10 let)

Kočka se spi. (10 let)

...holka se dívá knihu... (9 let)

...kluk sedí na stol...(9 let)

Holka čti. (13 let)

Kočka spat. (13 let)

Kluk televizoru kouka. (13 let)

Máme paninka. Máme žaba.

Máme racek. Máme žydle. (13 let)

Maminka tatinka grilovali. (14 let, 6. třída)

Vícejazyčná mysl

<https://www.britishcouncil.fr/blog/mythes-multilinguisme>